Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS
MACIEJ SZPUNAR
8 päivänä toukokuuta 2025 [1]

Yhdistetyt asiat C-580/23 ja C-795/23

Mio AB,
Mio e-handel AB ja
Mio Försäljning AB
vastaan
Galleri Mikael & Thomas Asplund Aktiebolag
(Ennakkoratkaisupyyntö – Svea Hovrätt Patent- och marknadsöverdomstolen (Svean hovioikeus, joka toimii patentti- ja markkina-asioiden ylioikeutena, Ruotsi))
sekä
konektra GmbH ja
LN
vastaan
USM U. Schärer Söhne AG

(Ennakkoratkaisupyyntö – Bundesgerichtshof (ylin yleinen tuomioistuin, Saksa))

Ennakkoratkaisupyyntö – Tekijänoikeus ja lähioikeudet – Direktiivi 2001/29/EY – 2 artikla – Kappaleen valmistamista koskeva oikeus – Teoksen käsite – Taideteollisten teosten suojaaminen tekijänoikeudella – Taideteollisen teoksen omaperäisyyden tutkiminen – Vapaiden luovien ratkaisujen käsite – Vapaiden luovien ratkaisujen arviointiperusteet – Yksinoikeuksien loukkaamisen arviointi

Johdanto

1. Kahden jäsenvaltion tuomioistuimissa hiljattain annetut kaksi ratkaisua, jotka koskevat design-maailman ikonisia tuotteita, havainnollistavat osuvasti ongelmia, joita liittyy nyt käsiteltävissä yhdistetyissä asioissa esillä olevaan ongelmaan, taideteollisten teosten tekijänoikeussuojaan. Tribunal judiciaire de Paris (Pariisin alioikeus, Ranska) totesi, että kaksi Hermès-merkin käsilaukkumallia, ”Kelly” ja ”Birkin”, ovat tekijänoikeuslainsäädännössä

[1] Alkuperäinen kieli: ranska.

tarkoitettuja teoksia.[2] Jonkin ajan päästä tästä Bundesgerichtshof (ylin yleinen tuomioistuin, Saksa – toinen nyt käsiteltävissä yhdistetyissä asioissa ennakkoratkaisua pyytäneistä tuomioistuimista) totesi, ettei kahta Birkenstock-merkin sandaalimallia pidetä tällaisina.[3]

2. Tämäntyyppisten tuotteiden tekijänoikeussuojaan liittyvät ongelmat johtuvat siitä, että nämä tuotteet sijoittuvat ”puhtaiden” taideteosten ja pelkkien käyttöesineiden välimaastoon: ne kuuluvat näihin molempiin ryhmiin, mutteivät täysin niihin kumpaankaan. Taideteolliset teokset eivät myöskään muodosta yhtenäistä ryhmää, koska niihin kuuluu sekä todellisia taideteoksia, joilla on lisäksi jokin käyttötarkoitus, että käyttöesineitä, joille niiden tekijät ovat antaneet ”taiteellisen” silauksen ilmauksen laajimmassa merkityksessä. Lisäksi tulevat sellaiset tuotteet, kuten huippumuotiin lukeutuvat vaatteet, korut tai osa hajuvesipulloista, joita on hankalaa luonnehtia joko puhtaasti taideteoksiksi tai taideteollisiksi teoksiksi.

3. Vaikka siis tällaisille tuotteille on olemassa sui generis -suojajärjestelmiä, kuten unionin oikeuden mallisuojajärjestelmä, niiden tekijänoikeussuojaa koskeva kysymys nousee edelleen esille. Tämä kysymys on ratkaistu eri oikeusjärjestelmissä eri tavoin alkaen siitä, että käyttöesineiden tekijänoikeussuoja suljetaan pois täysin, ja päättyen siihen, että niille annetaan täysi suoja samoin perustein kuin muille teostyypeille taiteen yhtenäisyyden periaatteen[4] nojalla.

4. Näille järjestelmille vaikuttaa olevan yhteistä se, etteivät ne toimi tyydyttävällä tavalla. Tämä johtuu yhtäältä siitä, ettei niissä rajata selkeästi käyttöesineitä, jotka voivat saada tekijänoikeussuojan, käyttöesineistä, jotka eivät sitä saa, ja toisaalta siitä, että tämän vuoksi järjestelmiin liittyy ennakoimattomuutta ja oikeusvarmuuden puutetta. Tästä syystä taideteollisten teosten kansallisiin suojajärjestelmiin tehdään jatkuvasti muutoksia niin lainsäädännössä kuin oikeuskäytännössä, kun pyritään löytämään kohderyhmien tarpeisiin paremmin soveltuvia ratkaisuja.[5]

5. Unionin tekijänoikeuslainsäädännössä vahvistetaan taideteollisten teosten suojan periaate ilman erityisiä vaatimuksia. Tämän suojan toteutustapoja koskevaa kysymystä on jo käsitelty unionin tuomioistuimessa.[6] Nyt käsiteltävissä yhdistetyissä asioissa unionin tuomioistuinta pyydetään täsmentämään aihetta koskevaa oikeuskäytäntöään. Tältä osin pyrkimyksenä ei ole yksi yhtenäinen suojastandardi, jonka avulla voitaisiin määrittää varmuudella, kuuluuko tietty tuote suojan piiriin, sillä tällainen tavoite olisi utopiaa. Teoksen luonnehtiminen tekijänoikeuslainsäädännön alalla edellyttää monitahoisia arviointeja, jotka ovat väistämättä osaksi subjektiivisia ja jotka on tehtävä aina tapauskohtaisesti. Tämä luonnehtiminen olisi kuitenkin yhdenmukaistettava sisämarkkinoilla, jotta Birkin-mallin laukun ja Birkenstock-merkin sandaalien suojakelpoisuutta arvioitaisiin samoin perustein kaikissa jäsenvaltioissa.

2 Tuomio 7.2.2025, RG 22/09210. Ks. myös Söğüt, A., *Design or art? French court rules that Birkin Bag is a copyright work*, https://ipkitten.blogspot.com.

3 Tuomio 20.2.2025, I ZR 16/24. Ks. myös Pemsel, M., *Birkenstock's sandals are not sufficiently artistic to enjoy copyright protection*, https://ipkitten.blogspot.com.

4 Tämän periaatteen mukaan puhdas taide ja taideteollinen tuote eivät eroa toisistaan, vaan kaikki luomukset ansaitsevat saman suojan käyttötarkoituksestaan riippumatta.

5 Ks. katsaus eri maiden tilanteisiin Euroopassa ja muualla kuin Euroopassa, Derclaye, E. (toim.), *The Copyright/Design Interface*, Cambridge University Press, 2018.

6 Ks. mm. tuomio 12.9.2019, Cofemel (C-683/17, EU:C:2019:721; jäljempänä tuomio Cofemel) ja tuomio 11.6.2020, Brompton Bicycle (C-833/18, EU:C:2020:461; jäljempänä tuomio Brompton Bicycle).

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

6. Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 22.5.2001 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2001/29/EY[7] 2–4 artiklassa säädetään seuraavaa:

”2 artikla

Jäsenvaltioiden on säädettävä, että yksinoikeus sallia tai kieltää suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa kokonaan tai osittain tapahtuva kappaleen valmistaminen on:

a) tekijöillä teostensa osalta;

– –

3 artikla

1. Jäsenvaltioiden on säädettävä, että tekijöillä on yksinoikeus sallia tai kieltää teostensa langallinen tai langaton välittäminen yleisölle, mukaan lukien teosten saattaminen yleisön saataviin siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teokset saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana.

– –

4 artikla

1. Jäsenvaltioiden on säädettävä, että tekijöillä on yksinoikeus sallia tai kieltää teostensa alkuperäiskappaleiden ja niiden kopioiden levitys yleisölle missä muodossa tahansa myymällä tai muutoin.

– –”

Ruotsin oikeus

7. Tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin annetun lain (1960:729) (Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk) 1 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan muiden muassa taideteolliset teokset on suojattu tekijänoikeudella.

8. Saman lain 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Kappaleen valmistamisena pidetään kokonaan tai osittain tapahtuvaa kappaleen valmistamista suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi sekä

[7] EYVL 2001, L 167, s. 10.

millä keinolla ja missä muodossa tahansa. Teos saatetaan yleisön saataviin muun muassa, kun se välitetään yleisölle tai sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen.

Saksan oikeus

9. Tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista 9.9.1965 annetun lain (Urheberrechtsgesetz)[8] 2 §:n, jonka otsikko on ”Suojatut teokset”, 1 momentin 4 kohdassa säädetään, että tekijäoikeudella suojattuihin teoksiin kuuluvat muun muassa taideteokset, arkkitehtoniset ja taideteolliset teokset mukaan lukien, samoin kuin tällaisten teosten luonnokset, ja saman pykälän 2 momentissa säädetään, että vain yksilölliset henkiset luomukset ovat kyseisessä laissa tarkoitettuja teoksia.

Tosiseikat, pääasian oikeudenkäynti ja ennakkoratkaisukysymykset

Asia C-580/23

10. Ruotsin oikeuden mukaan perustettu yhtiö Galleri Mikael & Thomas Asplund Aktiebolag (jäljempänä Asplund) valmistaa ja suunnittelee sisustustuotteita ja huonekaluja, kuten Palais Royal -sarjan pöytiä.

11. Ruotsin oikeuden mukaan perustetut yhtiöt Mio AB, Mio e-handel AB ja Mio Försäljning AB (jäljempänä yhdessä Mio) harjoittavat vähittäiskauppaa huonekalu- ja kodinsisustusalalla. Miolla on huonekaluvalikoimassaan muiden muassa Cord-huonekalusarjan pöytiä.

12. Asplund nosti vuoden 2001 lokakuussa Patent- och marknadsdomstolenissa (patentti- ja markkina-asioiden tuomioistuin, Ruotsi) kanteen, jossa vaadittiin olennaisin osin, että Mioa kielletään valmistamasta, markkinoimasta tai myymästä Cord-pöytää, koska tämä loukkaa Palais Royal -pöytään liittyviä Asplundin tekijänoikeuksia.

13. Mion mukaan Palais Royal -pöydällä ei ole tekijänoikeussuojaa, koska kyseinen pöytä ei ole riittävän omaperäinen saadakseen tällaisen suojan. Lisäksi Mio väittää, että vaikka pöydällä olisi tekijänoikeussuoja, tämä suoja olisi rajallinen ja suppea ja kyseisten kahden pöydän väliset erot olisivat riittäviä sen toteamiseksi, ettei Asplundin tekijänoikeuksia ole loukattu. Mio väittää niin ikään, että Cord-pöytä on suunniteltu itsenäisesti eikä se ole Palais Royal -pöydän kopio.

14. Patent- och marknadsdomstolen hyväksyi Asplundin kanteen 19.10.2022 antamallaan tuomiolla. Mio valitti kyseisestä tuomiosta ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen.

15. Tässä tilanteessa Svea Hovrätt Patent- och marknadsöverdomstolen (Svean hovioikeus, joka toimii patentti- ja markkina-asioiden ylioikeutena, Ruotsi) on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Arvioitaessa sitä, onko soveltavan taiteen tuotteella direktiivin 2001/29 – – 2–4 artiklassa tarkoitettu teoksen laaja tekijänoikeussuoja, miten tarkastelu on suoritettava – ja mitkä tekijät on otettava tai tulisi ottaa huomioon – siltä osin kuin on kyse siitä, heijastaako tuote tekijänsä yksilöllisyyttä ilmentämällä tämän vapaita ja luovia valintoja? Tältä osin kysymys

[8] BGBl. 1965 I, s. 1273.

koskee erityisesti sitä, onko omaperäisyyden tarkastelun kohdistuttava luomisprosessiin liittyviin tekijöihin ja tekijän selostukseen niistä tosiasiallisista valinnoista, jotka tämä on tehnyt tuotteen luomisen yhteydessä, vai itse tuotteeseen liittyviin tekijöihin ja luomisprosessin lopputulokseen sekä siihen, ilmentääkö itse tuote taiteellista vaikutusta.

2) Siltä osin kuin on kyse vastauksesta ensimmäiseen kysymykseen ja kysymykseen siitä, heijastaako soveltavan taiteen tuote tekijänsä yksilöllisyyttä ilmentämällä tämän vapaita ja luovia valintoja, mikä merkitys on sillä, että

   a) tuote muodostuu yleisestä mallivarastosta löytyvistä elementeistä?

   b) tuote on luotu aiemmin tunnettujen mallien tai nykyisen mallisuuntauksen pohjalta ja että se on niiden variaatio?

   c) identtisiä tai samankaltaisia tuotteita on luotu ennen tai sen jälkeen – riippumatta ja tietämättä siitä soveltavan taiteen tuotteesta, jolla väitetään olevan teossuoja –, kun kyseessä oleva tuote luotiin?

3) Miten samanlaisuutta koskeva arviointi on suoritettava – ja minkä asteista samanlaisuutta vaaditaan – tarkasteltaessa sitä, ulottuuko teossuoja väitetysti loukkaavaan soveltavan taiteen tuotteeseen ja loukkaako tuote teosta koskevaa yksinoikeutta, joka [direktiivin 2001/29] 2–4 artiklan nojalla kuuluu tekijälle? Tältä osin kysymys koskee erityisesti sitä, onko tarkastelun kohdistuttava siihen, onko teos tunnistettavissa väitetysti loukkaavassa tuotteessa, vai siihen, saako väitetysti loukkaavasta tuotteesta saman yleisvaikutelman kuin teoksesta, vai mihin tarkastelun on muussa tapauksessa kohdistuttava.

4) Siltä osin kuin on kyse vastauksesta kolmanteen kysymykseen ja kysymykseen siitä, ulottuuko teossuoja väitetysti loukkaavaan soveltavan taiteen tuotteeseen ja loukkaako tuote teosta koskevaa yksinoikeutta, mikä merkitys on

   a) teoksen omaperäisyysasteella teossuojan laajuuden osalta?

   b) sillä, että teos ja väitetysti loukkaava soveltavan taiteen tuote muodostuvat yleisestä mallivarastosta löytyvistä elementeistä tai että ne on luotu aiemmin tunnettujen mallien tai nykyisen mallisuuntauksen pohjalta ja että ne ovat niiden variaatioita?

   c) sillä, että muita identtisiä tai samankaltaisia tuotteita on luotu ennen tai sen jälkeen – riippumatta ja tietämättä teoksesta –, kun teos luotiin?”

Asia C-795/23

16. Sveitsin oikeuden mukaan perustettu yhtiö USM U. Schärer Söhne AG (jäljempänä USM) valmistaa ja myy USM Haller -nimistä modulaarista huonekalujärjestelmää. Tälle huonekalujärjestelmälle on ominaista, että moduuli muodostetaan liittämällä kiiltäviä kromattuja pyöröputkia toisiinsa kuulan muotoisilla liittimillä ja kiinnittämällä näin syntyvään rakenteeseen värillisiä metallilevyjä. Tällä tavoin luotuja moduuleja voidaan yhdistää miten tahansa ja sijoittaa päällekkäin tai vierekkäin.

17. Saksan oikeuden mukaan perustettu yhtiö Konektra GmbH ja sen toimitusjohtaja LN (jäljempänä yhdessä Konektra) tarjosivat verkkokaupassa – mitä USM ei vastustanut – USM Haller -järjestelmän vara- ja laajennusosia, joiden muoto ja suurimmaksi osaksi myös värit vastasivat USM:n omia osia. Vuodesta 2018 lähtien Konektran verkkosivuilla on ollut luetteloituna kaikki täydellisten USM Haller -huonekalujen kokoamiseen tarvittavat osat ja myös mainonnassa on käytetty kuvia kootuista huonekaluista. Lisäksi Konektran toimituksiin on liitetty täydellisten huonekalujen kokoamisohjeita, ja Konektra on tarjonnut asiakkailleen kokoamispalvelua.

18. USM:n mukaan Konektra ei tarjoa enää pelkästään varaosia USM Haller -järjestelmään, vaan se valmistaa, tarjoaa ja myy omaa huonekalujärjestelmäänsä, joka on identtinen USM:n järjestelmän kanssa. USM:n mukaan Konektran tarjoamat tuotteet loukkaavat sen USM Haller -järjestelmään taideteollisena teoksena liittyvää tekijänoikeutta tai kyseessä on ainakin kilpailulainsäädännössä kielletty jäljittely.

19. Siten USM vaati Landgericht Düsseldorfissa (Düsseldorfin alueellinen alioikeus, Saksa), että Konektraa kielletään toimimasta näin, Konektran on toimitettava tietoja, esitettävä tilinpitonsa ja korvattava kehotusmenettelystä aiheutuneet kulut ja Konektra on todettava vahingonkorvausvelvolliseksi. Landgericht Düsseldorf hyväksyi nämä vaatimukset pääosin tekijänoikeuslainsäädännön perusteella.

20. Sen sijaan valituksen käsitellyt Oberlandesgericht Düsseldorf (Düsseldorfissa sijaitseva osavaltion ylioikeus, Saksa) hylkäsi 2.6.2022 antamallaan tuomiolla tekijänoikeuteen perustuvat USM:n vaatimukset ja hyväksyi ainoastaan kilpailulainsäädäntöön perustuvat vaatimukset.

21. Kumpikin asianosainen teki kyseistä tuomiota koskevan Revision-valituksen Bundesgerichtshofiin, joka on pyytänyt ennakkoratkaisua. Bundesgerichtshof katsoo, että USM:n tekemän Revision-valituksen menestyminen riippuu omaperäisyyden käsitteen tulkinnasta, sellaisena kuin unionin tuomioistuin sitä tulkitsee, samoin kuin tekijänoikeussuojan ja mallisuojan välisestä suhteesta.

22. Tässä tilanteessa Bundesgerichtshof on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”1) Onko taideteollisten teosten tapauksessa mallilainsäädännön antaman suojan ja tekijänoikeuslainsäädännön antaman suojan välillä sellainen säännön ja sitä koskevan poikkeuksen välinen suhde, että tutkittaessa näiden teosten omaperäisyyttä tekijänoikeuslainsäädännön perusteella tekijän vapaille luoville ratkaisuille on asetettava tiukemmat vaatimukset kuin muiden teostyyppien tapauksessa?

2) Onko tutkittaessa omaperäisyyttä tekijänoikeuslainsäädännön perusteella lähtökohdaksi otettava (myös) tekijän subjektiivinen näkemys luomisprosessista ja onko tekijän erityisesti tehtävä vapaat luovat ratkaisut tietoisesti, jotta niitä on pidettävä – – unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä tarkoitettuina vapaina luovina ratkaisuina?

3) Jos omaperäisyyden tutkinnan yhteydessä ratkaisevana on pidettävä sitä, ilmentääkö teos objektiivisesti taiteellista luomistyötä, ja jos, niin missä määrin: voidaanko tässä tutkinnassa tarkastella myös olosuhteita, jotka ovat ilmenneet omaperäisyyden arvioinnin kannalta merkityksellisen ajankohdan eli muotoilun toteuttamisen jälkeen, kuten esimerkiksi muotoilun esitteleminen taidenäyttelyissä tai museoissa tai sen tunnustaminen ammattipiireissä?”

Asian käsittely unionin tuomioistuimessa

23. Asiassa C-580/23 ja C-795/23 esitetyt ennakkoratkaisupyynnöt saapuivat unionin tuomioistuimeen 21.9.2023 ja 21.12.2023. Asiassa C-580/23 kirjallisia huomautuksia ovat esittäneet pääasian asianosaiset, Ranskan hallitus ja Euroopan komissio ja asiassa C-795/23 pääasian asianosaiset, Ranskan ja Alankomaiden hallitus sekä komissio. Nämä kaksi asiaa yhdistettiin unionin tuomioistuimen presidentin 13.5.2024 antamalla päätöksellä suullista käsittelyä sekä tuomion antamista varten. Kummankin asian asianosaiset sekä Ranskan hallitus ja komissio olivat edustettuina 30.1.2025 pidetyssä istunnossa.

Asian tarkastelu

24. Nyt käsiteltävissä yhdistetyissä asioissa esitetyt ennakkoratkaisukysymykset koskevat teoksen käsitettä unionin tekijänoikeuslainsäädännössä tarkoitetussa merkityksessä, sellaisena kuin unionin tuomioistuin sitä tulkitsee, ja niissä otetaan esille useita oikeudellisia ongelmia: tekijänoikeussuojan ja mallisuojan välinen suhde (asiassa C-795/23 esitetty ensimmäinen kysymys), teoksen omaperäisyyden arviointiperusteet (asiassa C-580/23 esitetyt ensimmäinen ja toinen kysymys sekä asiassa C-795/23 esitetyt toinen ja kolmas kysymys) ja suojattujen tekijänoikeuksien loukkaamista koskevat arviointiperusteet (asiassa C-580/23 esitetyt kolmas ja neljäs kysymys). Tarkastelen näitä ongelmia tässä ratkaisuehdotuksessa edellä esitetyn mukaisessa järjestyksessä.

Tekijänoikeussuojan ja mallisuojan välinen suhde

25. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee asiassa C-795/23 esittämällään ensimmäisellä kysymyksellä lähinnä, onko unionin oikeudessa mallilainsäädännön antaman suojan ja tekijänoikeuslainsäädännön antaman suojan välillä sellainen säännön ja sitä koskevan poikkeuksen välinen suhde, että tutkittaessa taideteollisten teosten omaperäisyyttä on asetettava tiukemmat vaatimukset kuin muiden teostyyppien tapauksessa.

26. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen antamista selvityksistä ilmenee, että tämän kysymyksen esittäminen liittyy toteamukseen, jonka unionin tuomioistuin on esittänyt tuomion Cofemel 52 kohdassa ja jonka mukaan on niin, että ”vaikka mallisuoja ja tekijänoikeussuoja voidaan unionin oikeuden nojalla myöntää samanaikaisesti samalle kohteelle, tällainen samanaikaisuus on mahdollinen vain tietyissä tilanteissa”. Tätä kysymystä tarkastellessani käyn lyhyesti läpi suojan perusteet näissä kahdessa järjestelmässä.

27. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin tekijänoikeuslainsäädännössä tarkoitettu käsite ”teos” edellyttää kahden kumulatiivisen osatekijän täyttymistä. Yhtäältä kyseinen käsite merkitsee sitä, että on olemassa suojan kohde, joka on omaperäinen siinä mielessä, että se on tekijänsä luovan henkisen työn tulos. Toisaalta teokseksi voidaan luokitella vain elementtejä, joita

voidaan pitää ilmauksena tällaisesta luovasta henkisestä työstä. [9]

28. Ensimmäisen osatekijän osalta on todettava, että jotta kyseistä kohdetta voidaan pitää omaperäisenä, on samalla välttämätöntä ja riittävää, että se heijastaa tekijänsä yksilöllisyyttä ilmentämällä tämän vapaita luovia ratkaisuja. Sitä vastoin silloin, kun kohteen valmistamisen sanelevat sellaiset tekniset seikat, säännöt tai rajoitteet, jotka eivät jätä tilaa luomisen vapaudelle, kyseistä kohdetta ei voida pitää niin omaperäisenä, että se voisi muodostaa teoksen. [10]

29. Unionin tuomioistuin on täsmentänyt viimeksi mainitusta seikasta, että suojan kohde, joka täyttää omaperäisyysedellytyksen, voi saada tekijänoikeussuojaa, vaikka kohteen valmistamisen sanelevat tekniset seikat, kunhan tällainen saneleminen ei ole estänyt tekijää heijastamasta yksilöllisyyttään suojan kohteessa ilmentämällä vapaita luovia ratkaisuja. Ei ole kuitenkaan riittävää, että muodon osalta on ollut mahdollisuus tehdä eri ratkaisuja, vaan tuotteen tekijän on pitänyt ilmaista luovuuttaan omaperäisellä tavalla tekemällä vapaita luovia ratkaisuja ja muotoilla tuote siten, että se heijastaa hänen yksilöllisyyttään. [11]

30. Tekijän yksilöllisyyden heijastuminen tuotteessa, jonka suojaan vedotaan, muodostaa siis omaperäisyyden käsitteen kulmakiven ja siten unionin tekijänoikeuslainsäädännön mukaisen suojan perusedellytyksen. Tekijän yksilöllinen kädenjälki voi ilmetä eri asteisesti, ja se voi olla hyvinkin vähäinen, mutta sen on oltava olemassa. Yksilöllinen kädenjälki tekee tuotteesta ainutlaatuisen siten, että se erottuu muista samankaltaisista, toisen henkilön luomista tuotteista.

31. Unionin tuomioistuimen käyttämää ilmaisua ”vapaat luovat ratkaisut” on tulkittava tässä asiayhteydessä. Luovia ratkaisuja eivät ole ne, joita ei ole tehty vapaasti siksi, että tekniset tai muut vaatimukset sanelevat nämä ratkaisut, eivätkä myöskään ne, joita tällaiset rajoitteet eivät sido mutta jotka syntyvät joko pelkästään käyttötarkoitukseen tai kyseisten tuotteiden valmistamisessa yleisesti käytettyihin menetelmiin tai standardeihin liittyvien seikkojen sanelemina, eivätkä ne, jotka ovat täysin merkityksettömiä tai tavanomaisia.

32. Vaikka jokaisella aineellisella tuotteella on väistämättä muoto ja vaikka tämä muoto syntyy tekijänsä enemmän tai vähemmän vapaista ratkaisuista, vain tuote, jonka muoto heijastaa tekijänsä yksilöllisyyttä, koska se perustuu ainakin osaksi tekijänsä luoviin ratkaisuihin, voi näin ollen saada tekijänoikeussuojan. Tekijänoikeuden alalla käytetään siis subjektiivista suojan arviointiperustetta. [12]

33. Sen sijaan mallilainsäädännössä käytetään objektiivista suojan arviointiperustetta eli mallin uutuutta ja yksilöllistä luonnetta. [13] Tätä arviointiperustetta tarkastellaan suhteessa aiempiin malleihin: mallisuojasta voi nauttia malli, joka erottuu riittävällä tavalla siten, että se antaa erilaisen yleisvaikutelman. Varsinaisille mallin ominaisuuksille ei aseteta mitään muita vaatimuksia kuin se, etteivät sen ominaisuudet johdu yksinomaan sen tuotteen teknisestä käyttötarkoituksesta, jossa mallia sovelletaan.

[9] Ks. tuomio Cofemel, 29 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

[10] Ks. tuomio Cofemel, 30 ja 31 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

[11] Ks. vastaavasti tuomio Brompton Bicycle, 26 ja 32–35 kohta.

[12] Ks. unionin tuomioistuimen käyttämää käsitettä läheisesti vastaavasta omaperäisyyden käsitteestä Ranskan oikeudessa mm. Pollaud-Dulian, F., *Propriété intellectuelle. Le droit d'auteur*, Economica, Paris, 2014, s. 156–168.

[13] Ks. mallien oikeudellisesta suojasta 13.12.1998 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 98/71/EY (EYVL 1998, L 289, s. 28) 3–5 artikla sekä yhteisömallista 12.12.2001 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 6/2002 (EYVL 2002, L 3, s. 1) 4–6 artikla.

34. Unionin tuomioistuimen tuomion Cofemel 52 kohdassa esittämää toteamusta ei siis voida nähdäkseni ymmärtää siten, että mallisuojan ja tekijänoikeussuojan välille muodostuu säännön ja sitä koskevan poikkeuksen välinen suhde.

35. Unionin tuomioistuin on tuonut kyseisen tuomion 50 kohdassa esille näiden kahden suojan väliset erot niiden tavoitteissa ja niihin sovellettavissa säännöissä. Unionin tuomioistuin on myös korostanut kyseisen tuomion seuraavassa kohdassa, että tekijänoikeussuojan myöntäminen ei voi johtaa siihen, että näiden kahden suojan tavoitteet vaarantuvat.

36. Tässä asiayhteydessä tuomion Cofemel 52 kohta vaikuttaa olevan kansallisille tuomioistuimille pelkkä muistutus siitä, ettei mallisuojan ja tekijänoikeussuojan myöntämisen välillä ole mitään automaattista yhteyttä eikä näitä suojia koskevia edellytyksiä eli yhtäältä uutuutta ja yksilöllistä luonnetta ja toisaalta omaperäisyyttä pidä sekoittaa toisiinsa. Tuotteen ei näet välttämättä tarvitse olla omaperäinen tekijänoikeuslainsäädännössä tarkoitetulla tavalla, jotta sitä voidaan pitää uutena ja sillä voidaan katsoa olevan yksilöllinen luonne mallilainsäädännössä tarkoitetulla tavalla. Vastaavasti omaperäisellä tuotteella ei ole välttämättä yksilöllistä luonnetta, jos sen ulkoasu ei eroa riittävällä tavalla olemassa olevista muodoista, joskin käytännössä tällainen tilanne on harvinaisempi.

37. Unionin tuomioistuimen toteamus siitä, että näiden kahden järjestelmän mukaisen suojan samanaikaisuus on mahdollista vain ”tietyissä tilanteissa”, on ymmärrettävä tällä tavoin. Kyseisestä toteamuksesta ei voida kuitenkaan nähdäkseni päätellä, että samanaikaisuuden rajaamiseksi tiettyihin tilanteisiin olisi käyttöesineiltä vaadittava korkeampaa omaperäisyysastetta kuin muiden teostyyppien tapauksessa. Tällainen päätelmä olisi ristiriidassa suhteessa siihen, mitä ilmenee selväsanaisesti tuomion Cofemel 48 kohdasta, sekä kyseisen tuomion yleiseen systematiikkaan eli siihen, että taideteollisten teosten omaperäisyyttä on arvioitava niillä samoilla perusteilla, joita käytetään muiden teostyyppien tapauksessa.

38. Ehdotan siis, että asiassa C-795/23 esitettyyn ensimmäiseen kysymykseen vastataan siten, ettei unionin oikeudessa ole mallilainsäädännön antaman suojan ja tekijänoikeuslainsäädännön antaman suojan välillä sellaista säännön ja sitä koskevan poikkeuksen välistä suhdetta, että tutkittaessa taideteollisten teosten omaperäisyyttä on asetettava tiukemmat vaatimukset kuin muiden teostyyppien tapauksessa.

Omaperäisyyttä koskevat arviointiperusteet

39. Asiassa C-580/23 esitetyillä ensimmäisellä ja toisella kysymyksellä sekä asiassa C-795/23 esitetyillä toisella ja kolmannella kysymyksellä, jotka ehdotan tutkittaviksi yhdessä, ennakkoratkaisua pyytäneet tuomioistuimet tiedustelevat olennaisin osin, miten on arvioitava taideteollisten teosten omaperäisyyttä sovellettaessa direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohtaa, 3 artiklan 1 kohtaa ja 4 artiklan 1 kohtaa ja erityisesti onko näitä säännöksiä tulkittava siten, että tämän arvioinnin yhteydessä on otettava huomioon tekijän luomisprosessiin ja tarkoitukseen liittyvät tekijät, vai onko huomioon otettava vain teoksesta itsestään ilmenevät tekijät. Ennakkoratkaisua pyytäneet tuomioistuimet tiedustelevat niin ikään, millainen asema tässä arvioinnissa on muilla tekijöillä, kuten sillä, että teosta luotaessa on käytetty yleistä mallivarastoa, että tekijä on saanut inspiraatiota olemassa olevista tuotteista, että todennäköisesti olemassa on itsenäinen samankaltainen luomus tai että luomukselle on annettu tunnustus ammattipiireissä.

Taideteollisten tuotteiden omaperäisyyden arviointi

40. Vastaus alustavaan kysymykseen siitä, miten taideteollisen teoksen omaperäisyys on määritettävä, ilmenee edellä tämän ratkaisuehdotuksen 27–32 kohdassa esittämistäni huomautuksista, jotka liittyvät omaperäisyyden käsitteeseen unionin tekijänoikeuslainsäädännössä. Tuomioistuimen on siis arvioitava, ilmentääkö tuote, jonka suojaan vedotaan, tekijänsä yksilöllisyyttä heijastavia vapaita luovia ratkaisuja. Vaikuttaa siltä, ettei tässä vaiheessa voida antaa mitään lisätäsmennyksiä teorian tasolla. Omaperäisyyden käsite on nimittäin hyvin yleisluonteinen – jopa epämääräinen – käsite, ja sitä sovelletaan hyvin monenlaisiin kohteisiin, joten sitä on vaikea määritellä oikeuskäytännössä suppeasti ja systemaattisesti.[14] Sitä on sovellettava kussakin yksittäistapauksessa tosiseikkojen arvioinnin pohjalta.

41. Käsitettä sovellettaessa on kuitenkin otettava huomioon asianomaisen teostyypin erityinen luonne. Taideteolliset teokset erottuvat muista teostyypeistä siten, että ne ovat ensinnäkin käyttöesineitä. Tällaiset tuotteet syntyvät tekijöidensä tietotaidon ja tekijöiden valitsemien ratkaisujen tuloksena. Tekniset, ergonomiset tai turvallisuuteen liittyvät rajoitteet voivat sanella nämä ratkaisut, tai ne voivat perustua asianomaisella alalla hyväksyttyihin standardeihin tai käytänteisiin. Ratkaisut voivat myös syntyä vapaasti, vaikkeivät anna tuotteelle minkäänlaista yksilöllistä silausta, sillä ratkaisut olisivat voineet olla täsmälleen samat, vaikka tekijä olisi ollut joku toinen. Luovien ratkaisujen tekeminen edellä tämän ratkaisuehdotuksen 28–31 kohdassa tarkoitetulla tavalla ei ole kuitenkaan välttämätöntä käyttöesineen luomisessa. Luovat ratkaisut ovat vain mahdollinen – eivät kuitenkaan välttämätön – lisä kyseisen tuotteen olemukseen. Vaikka tällaiset luovat ratkaisut voivat liittyä erottamattomasti tietyn tuotteen muotoon,[15] toinen tuote, jolla on sama käyttötarkoitus, voidaan luoda ilman tällaisia luovia ratkaisuja, kuten usein tapahtuu.

42. Tällaisen tuotteen omaperäisyyttä koskevaa kysymystä käsittelevän tuomioistuimen on siis tutkittava ja tunnistettava nämä tuotteen muodossa ilmenevät luovat ratkaisut, jotta se voisi todeta, että tuotteella on tekijänoikeussuoja. Sellaisista muista teostyypeistä poiketen, joiden kohdalla jo pelkkä päätös luomisesta on luova ratkaisu, taideteollisten tuotteiden tapauksessa tällaista olettamaa ei ole. Se, että käyttöesineen tekijä on valinnut ratkaisuja, jotka eivät ole teknisten tai muiden rajoitteiden sanelemia, ei kuitenkaan johda oletukseen näiden ratkaisujen luovasta luonteesta tekijänoikeuslainsäädännössä tarkoitetussa merkityksessä.

43. Minun on lisättävä vielä yksi terminologiaan liittyvä huomautus. Vaikuttaa näet siltä, että ilmaisujen ”taiteellinen” ja ”esteettinen” käyttäminen luonnehdittaessa teoksen tekijän valitsemia ratkaisuja tai luomistyön lopputulosta voi aiheuttaa sekaannusta. Tietyistä näkökulmista tarkastellen nämä ilmaisut voidaan tosin ymmärtää luovien ratkaisujen synonyymeiksi. Pitää niin ikään paikkansa, että kielenkäyttöön on vakiintunut ilmaus ”*taideteolliset* teokset”. Ilmaisu ”taiteellinen” pitää kuitenkin sisällään arvion suhteellisen korkeasta taiteellisen onnistumisen tasosta. Tällaisella arviolla ei ole merkitystä tekijänoikeuden alalla, sillä suojan edellytyksenä ei ole teoksen taiteellinen (tai muukaan) laatu myöskään silloin, kun kyse on taideteollisesta teoksesta. Ilmaisun ”esteettinen” voidaan puolestaan ymmärtää tarkoittavan kaikkia tekijän valitsemia ratkaisuja, jotka eivät liity teknisiin tai toiminnallisiin rajoitteisiin. Kaikki esteettiset

[14] Ks. perusteellisempi oikeusopillinen arviointi artikkelissa *The Protection of Works of Applied Art under EU Copyright Law. Opinion of the European Copyright Society in MIO/konektra* (Cases C-580/23 and C-795/23) (europeancopyrightsociety.org).

[15] En siis väitä, että muodon olisi välttämättä oltava erotettavissa itse tuotteesta (conceptual separability), mistä vaikuttaa aiheutuvan soveltamisvaikeuksia jäsenvaltioiden tuomioistuimille; ks. tästä Ginsburg, J. C., *’Courts Have Twisted Themselves into Knots’ (and the Twisted Knots Remain to Untangle): US Copyright Protection for Applied Art after Star Athletica*, em. teoksessa Derclaye, E., s. 297.

ratkaisut eivät kuitenkaan heijasta välttämättä tekijän yksilöllisyyttä eivätkä siis tee kohteesta omaperäistä.[16] Nähdäkseni on siis viisaampaa pitäytyä ilmaisussa ”tekijän yksilöllisyyttä heijastavat vapaat luovat ratkaisut”.

Luomisprosessin ja tekijän tarkoituksen huomioon ottaminen

44. Ennakkoratkaisua pyytäneet tuomioistuimet tiedustelevat erityisesti, onko arvioitaessa sen tuotteen omaperäisyyttä, jonka tekijänoikeussuojaan vedotaan, otettava huomioon tekijän tarkoitus luomisprosessin aikana vai onko omaperäisyyden ilmettävä teoksesta itsestään. Vastaus voidaan nähdäkseni päätellä teoksen käsitteeseen liittyvästä unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä.

45. Kuten olen jo muistuttanut, unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan on niin, että jotta kohdetta voidaan pitää omaperäisenä, on samalla välttämätöntä ja riittävää, että se *heijastaa* tekijänsä yksilöllisyyttä *ilmentämällä* tämän vapaita luovia ratkaisuja.[17] Ilmaisujen ”heijastaa” ja ”ilmentämällä” käyttäminen osoittaa selvästi, että tällaisten ratkaisujen ja tekijän yksilöllisyyden tulee näkyä tuotteesta, jonka suojaan vedotaan. Ei siis ole riittävää, että tekijä on valinnut vapaasti luovia ratkaisuja, vaan näiden ratkaisujen tulee olla kolmansien havaittavissa teoksesta itsestään.

46. Unionin tuomioistuin on siten todennut, että omaperäisyyden lisäksi teoksen käsite edellyttää välttämättä sellaisen suojan kohteen olemassaoloa, joka voidaan tunnistaa riittävän tarkasti ja objektiivisesti. Yhtäältä tekijänoikeuteen luonnostaan kuuluvien yksinoikeuksien suojasta huolehtivien viranomaisten on voitava näet tietää selvästi ja täsmällisesti tällaiset suojan kohteet. Sama koskee kolmansia, joita vastaan kyseisen suojan kohteen tekijän vaatimaan suojaan voidaan vedota. Toisaalta on tarpeen, että suojan kohteen tunnistamisprosessista suljetaan pois kaikki oikeusvarmuudelle vahingolliset subjektiiviset seikat, mikä edellyttää sitä, että suojan kohde ilmaistaan objektiivisesti.[18]

47. Tämä vaatimus teokseksi tunnistettavissa olevan tuotteen olemassaolosta vastaa tekijänoikeuden perusperiaatetta, jonka mukaan suojan piiriin eivät kuulu ideat vaan ainoastaan ilmentymät. Tekijän tarkoitus sijoittuu ideoiden puolelle. Se suojataan vain siltä osin kuin tekijä ilmaisee sen teoksessaan eli tunnistettavissa olevassa tuotteessa, joka on sen ainoa merkityksellinen ilmentymä. Tuomioistuin, joka käsittelee kysymystä sen tuotteen omaperäisyydestä, jonka suojaan vedotaan, ei siten voi perustaa arviointiaan ratkaisevalla tavalla tekijöihin, jotka eivät ilmene kyseisestä tuotteesta itsestään.

48. Lisäksi on mahdollista, ettei tällaista kysymystä käsittelevällä tuomioistuimella ole yksinkertaisesti käytettävissään näyttöä sen tuotteen tekijän tarkoituksesta, jonka suojaan vedotaan, tai ettei kyseinen tuomioistuin pidä tällaista näyttöä vakuuttavana. Ainoa todiste, joka tuomioistuimelle on ehdottomasti esitettävä, on asianomainen tuote, jota ilman tuomioistuin ei pysty antamaan ratkaisuaan.

49. Tämä näkemys vastaa myös siihen kysymykseen, onko tekijän valitsemien luovien ratkaisujen oltava välttämättä tietoisesti tehtyjä. Nämä ratkaisut on tunnistettava ja otettava huomioon sellaisina kuin ne ilmenevät teoksesta. Koska tekijän tarkoitus ei ole ratkaiseva, olisi tarpeetonta yrittää selvittää tekijän tietoisuuden tilaa luomisprosessin aikana.

16 Ks. vastaavasti tuomio Cofemel, 53–55 kohta.

17 Ks. tuomio Cofemel, 30 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen ja tämän ratkaisuehdotuksen 28 kohta.

18 Ks. tuomio Cofemel, 32 ja 33 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

50. Jos tekijän tarkoitusta koskevaa näyttöä on kuitenkin saatavilla, kysymystä käsittelevä tuomioistuin voi ottaa sen huomioon muiden todisteiden joukossa arvioidessaan kyseisen tuotteen omaperäisyyttä. Tätä ei voida kuitenkaan pitää riittävänä. Tuomioistuimen itsensä on oltava vakuuttunut siitä, että kyseinen tuote heijastaa tekijänsä yksilöllisyyttä ilmentämällä tekijän vapaita luovia ratkaisuja. Vain tällöin tuomioistuin pystyy toteamaan kyseisen tuotteen omaperäisyyden ja katsomaan, että kyseessä on tekijänoikeudella suojattu teos.

Muiden tekijöiden huomioon ottaminen

51. Ennakkoratkaisua pyytäneet tuomioistuimet tiedustelevat niin ikään, miten tärkeänä taideteollisen teoksen omaperäisyyden arvioinnissa on pidettävä sellaisia seikkoja kuin se, että tekijä käyttää yleistä mallivarastoa, tekijä on saanut inspiraatiota olemassa olevista teoksista tai että olemassa on tai voi olla itsenäinen samankaltainen luomus, taikka teoksen luomisen jälkeisiä tekijöitä, kuten teoksen olemista esillä näyttelyissä tai museoissa tai yleisemmin teokselle ammattipiireissä annettua tunnustusta.

52. Unionin tuomioistuin on jo tuonut esille, että arvioitaessa, onko kyseessä oleva kohde omaperäinen luomus ja siten suojattu tekijänoikeudella, kansallisen tuomioistuimen on otettava huomioon kaikki pääasiaan liittyvät merkitykselliset seikat.[19] Siltä osin kuin on kyse aiemmin myönnetystä patentista ja tuotteen muodon tehokkuudesta saman teknisen tuloksen saavuttamiseksi, unionin tuomioistuin on kuitenkin katsonut, että nämä seikat on otettava huomioon ainoastaan siltä osin kuin niistä voivat ilmetä ne näkökohdat, jotka on otettu huomioon asianomaisen tuotteen muotoa koskevassa ratkaisussa.[20]

53. Sama pätee ennakkoratkaisua pyytäneiden tuomioistuinten mainitsemiin seikkoihin. Kaikki kyseiset seikat voivat olla merkityksellisiä teoksen omaperäisyyden arvioinnin kannalta. Aina on kuitenkin pidettävä mielessä tämän arvioinnin keskeinen osatekijä: on tutkittava, miten teos ilmentää tekijänsä yksilöllisyyttä heijastavia vapaita luovia ratkaisuja.

54. Ensinnäkään se, että tekijä käyttää yleisestä mallivarastosta löytyviä elementtejä, ei sellaisenaan poissulje teoksen omaperäisyyttä. Näitä elementtejä voidaan nimittäin täydentää omaperäisillä elementeillä. Myös pelkästään yleisen mallivaraston elementeistä muodostettu teos voi olla omaperäinen, jos tekijä on ilmaissut luovia valintojaan elementtien sijoittelussa. Sen sijaan tuote, joka muodostuu yleisen mallivaraston elementeistä, joiden sijoittelu perustuu sovittuun käytänteeseen, ei voi saada tekijänoikeussuojaa, vaikka tekijä olisi valinnut elementtejä ja niiden sijoittelua koskevat ratkaisut vapaasti, koska tällaiset ratkaisut eivät ole luovia.

55. Toiseksi inspiraation osalta kyseeseen voi tulla monenlaisia tilanteita. Jos uusi teos on sellaisen toisen teoksen muunnelma, joka on omaperäinen ja saman tekijän tekemä, voi tämä uusi teos saada nähdäkseni täyden suojan. Valitut luovat elementit säilyvät nimittäin uudessa teoksessa ja muodostavat saman tekijän yksilöllisen kädenjäljen. Sen sijaan silloin, kun tällaisessa tapauksessa on kyse eri tekijöistä, uusi teos on jälkiperäisteos tai epäitsenäinen muunnelma.[21] Myös tällainen teos voi saada suojaa edellyttäen, että ja siltä osin kuin siihen sisältyy omia luovia elementtejä. Suoja rajoittuu koskemaan tällöin vain näitä elementtejä.

[19] Tuomio Brompton Bicycle, tuomiolauselma.

[20] Tuomio Brompton Bicycle, 36 kohta.

[21] Tarkoitan ”epäitsenäisellä muunnelmalla” teosta, jossa ei ole jäljitelty toisen teoksen luovia elementtejä sellaisinaan vaan johon on saatu inspiraatiota tästä toisesta teoksesta muulla tavalla.

56. Kolmanneksi, vaikka tekijänoikeuteen ei liity uutuusedellytystä, kyseessä olevan tuotteen kanssa samankaltaisten tai jopa identtisten tuotteiden itsenäinen luominen joko ennen kyseisen esineen luomista tai sen jälkeen voi kuitenkin viitata siihen, että kyseinen tuote on vain vähän tai ei lainkaan omaperäinen. Kuten olen jo tuonut esille,[22] tekijän ajatellaan nimittäin luovan yksilöllisyyttään heijastavilla ratkaisuilla ainutlaatuisen teoksen, joka eroaa teoksista, joita muut ovat luoneet tai tulevat luomaan kyseisestä teoksesta riippumatta.

57. Tätä näkemystä on kuitenkin helppo soveltaa niihin teostyyppeihin, joissa tekijän luovuuden vapautta ei juurikaan rajoiteta tai joissa ilmaisumuodon monitahoisuus tekee täsmälleen samanlaisesta rinnakkaisluomuksesta käytännössä epätodennäköisen. Tarkoitan tässä erityisesti ”puhtaita” taideteoksia, musiikkiteoksia tai kirjallisia teoksia.

58. Sitä vastoin taideteollisten teosten kohdalla erilaiset rajoitteet rajaavat suuresti tekijöiden vapautta ja luovat elementit ovat usein vähäisiä eikä ole täysin poissuljettua, että kaksi eri tekijää on voinut valita hyvin samanlaiset tai jopa identtiset ratkaisut ja että nämä ratkaisut ovat kuitenkin edelleen luovia. Itsenäisen samankaltaisen luomuksen olemassaolo tai mahdollinen olemassaolo ei siis ole itsessään riittävä ilman muita todisteita omaperäisyyden puuttumisesta, jotta käyttöesine voitaisiin sulkea tekijänoikeussuojan ulkopuolelle.

59. Neljänneksi tuotteen, jonka suojaan vedotaan, esilläolo taidenäyttelyissä tai museoissa ja sen ammattipiireissä saama tunnustus ovat ulkoisia ja tuotteen luomisen jälkeisiä tekijöitä. Unionin tuomioistuin on katsonut tuomion Brompton Bicycle 37 kohdassa, että omaperäisyys on arvioitava ”riippumatta ulkoisista ja tuotteen luomisen jälkeisistä tekijöistä”.

60. Unionin tuomioistuin ei esittänyt kuitenkaan tätä varaumaa kyseisen tuomion tuomiolauselmassa, vaan se totesi ainoastaan, että asian käsittelevän tuomioistuimen on tarkistettava, onko tuote, jonka suojaan vedotaan, omaperäinen ”ottamalla huomioon kaikki pääasiaan liittyvät merkitykselliset seikat”. Ymmärrän kyseisen varauman tarkoittavan siis sitä, että siinä täsmennetään, ettei ulkoisia ja tuotteen luomisen jälkeisiä tekijöitä tule pitää ratkaisevina omaperäisyyttä tutkittaessa. Sen sijaan sellaiset seikat kuin tuotteen esilläolo taidenäyttelyissä tai museoissa ja sille ammattipiireissä annettu tunnustus voivat osoittaa kyseisen tuotteen taiteellisen arvon ja siten sen omaperäisyyden. Vaikka tuotteen luonnehtiminen omaperäiseksi ei edellytä korkeaa taiteellista laatua, voidaan näet kuitenkin olettaa, että tämän laatuinen teos katsotaan omaperäiseksi, koska taiteellinen toiminta muodostuu juuri sellaisten ainutlaatuisten tuotteiden luomisesta, joissa näkyy tekijän yksilöllinen kädenjälki.

61. Lisäksi kyseisen esineen on pitänyt olla esillä näyttelyssä tai museossa luovuuden ansiosta. On näet mahdollista, että mallin saama tunnustus design-maailman ammattipiireissä johtuu pelkästään mallin uutuudesta, teknisesti rohkeasta ratkaisusta tai poikkeuksellisesta käyttöarvosta, ilman että mallilla olisi tekijänoikeudella suojatuilta teoksilta edellytettäviä luovia ominaisuuksia. Kyseisen tuotteen esillä oleminen näyttelyissä tai museoissa ja sen saama tunnustus ammattipiireissä ei siten ole missään tapauksessa välttämätöntä eikä riittävää kyseisen tuotteen, jonka suojaan vedotaan, omaperäisyyden osoittamiseksi. Nämä seikat voivat enintään viitata omaperäisyyteen muiden todisteiden joukossa.

[22] Ks. tämän ratkaisuehdotuksen 30 kohta.

Vastaus kysymyksiin

62. Ehdotan siis, että asiassa C-580/23 esitettyihin ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen sekä asiassa C-795/23 esitettyihin toiseen ja kolmanteen kysymykseen vastataan niin, että direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohtaa, 3 artiklan 1 kohtaa ja 4 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että tuote, joka heijastaa tekijänsä yksilöllisyyttä ilmentämällä tekijän vapaita luovia ratkaisuja, on kyseisissä säännöksissä tarkoitettu teos (omaperäinen tuote). Luovia ratkaisuja eivät ole ratkaisut, jotka ovat erilaisten tekijää kyseisen tuotteen luomisen aikana sitoneiden rajoitteiden sanelemia, eivätkä myöskään ne, jotka on kyllä tehty vapaasti mutta joista ei ilmene tekijän yksilöllistä kädenjälkeä, joka tekisi kyseisestä tuotteesta ainutlaatuisen. Etenkään mahdollisuus valita luomistyön aikana vapaasti ratkaisuja ei synnytä olettamaa siitä, että ratkaisut ovat luovia. Sellaisia seikkoja, kuten tekijän tarkoitus luomisprosessin aikana, tekijän käyttämät inspiraationlähteet ja tunnettujen muotojen käyttäminen, samankaltaisen itsenäisen luomuksen todennäköisyys tai tuotteen saama tunnustus ammattipiireissä, voidaan ottaa huomioon arvioitaessa kyseisen tuotteen omaperäisyyttä. Nämä seikat eivät ole kuitenkaan missään tapauksessa ratkaisevia, vaan asian käsittelevän tuomioistuimen on varmistuttava itse siitä, että kyseessä on omaperäinen tuote, jotta se voi todeta, että tuotteella on tekijänoikeussuoja.

Tekijänoikeuden loukkaamisen arviointi

63. Asiassa C-580/23 ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee esittämissään kolmannessa ja neljännessä kysymyksessä, joita ehdotan tutkittaviksi yhdessä, miten mahdollista tekijälle direktiivin 2 artiklan a alakohdan, 3 artiklan 1 kohdan ja 4 artiklan 1 kohdan nojalla kuuluvien yksinoikeuksien loukkaamista on arvioitava. Tämä kysymys koskee tarkemmin sanottuna yhtäältä sitä, onko kyseinen teos tunnistettavissa väitetysti loukkaavassa tuotteessa vai onko tuotteesta saatava sama yleisvaikutelma riittävä, ja toisaalta sitä, vaikuttavatko tähän arviointiin sellaiset seikat kuin teoksen omaperäisyysaste, kyseisten tuotteiden yhteinen inspiraationlähde ja samankaltaisen itsenäisen luomuksen olemassaolo tai mahdollinen olemassaolo.

64. Alustavana huomautuksena korostan näiden kysymysten tärkeyttä kyseessä olevien kahden suojajärjestelmän tavoitteiden säilyttämisen kannalta. Nähdäkseni kumpaakin järjestelmää erikseen koskevien, loukkaamisen toteamisessa käytettävien perusteiden asianmukainen soveltaminen on yhtä tärkeää kuin suojan myöntämisperusteiden asianmukaisen soveltaminen. Nähdäkseni sekä oikeuskäytännössä että oikeuskirjallisuudessa keskitytään tarkastelemaan liian usein tätä jälkimmäistä näkökohtaa ensin mainitun kustannuksella.

Oikeuden loukkaamisen arviointiperusteet

65. Näissä kahdessa suojajärjestelmässä oikeuden loukkaamisen toteamisessa käytettävien arviointiperusteiden taustalla vaikuttavat toisistaan poikkeavat logiikat. Tekijänoikeuksien puolella loukkaaminen on seurausta teoksen käyttämisestä ilman tekijän lupaa.[23] Tämä käyttö voi muodostua muun muassa kappaleen valmistamisesta ja mahdollisesta myöhemmästä tämän kappaleen välittämisestä yleisölle tai teoksen kappaleiden levittämisestä. Unionin tuomioistuin on tuonut esille kappaleen valmistamisesta, että tämä voi olla osittain tapahtuvaa ja sisältää jopa suhteellisen pienen teoksen osatekijän, jos kyseinen osatekijä ilmentää sellaisenaan tekijänsä

[23] Tietenkin lukuun ottamatta yksinoikeuksiin tehtäviä poikkeuksia ja rajoituksia.

henkistä luomistyötä.[24] Unionin tuomioistuin on todennut niin ikään äänitteistä, että loukkaamisen tapahtuminen edellyttää, että valmistetun kappaleen on oltava havaittavissa loukkaavassa tuotteessa.[25] Tätä näkemystä voidaan nähdäkseni soveltaa teoksiin.

66. Sen sijaan mallioikeuden alalla suojatun tuotteen elementtien jäljentäminen ei ole lainkaan välttämätöntä loukkaamisen toteamiseksi. Mallioikeuteen perustuvan suojan laajuus ulottuu kaikkiin malleihin, joista ei saa erilaista yleisvaikutelmaa kuin mallioikeudella suojatusta mallista.[26] Tässä suojajärjestelmässä on siis merkityksetöntä, onko suojattu malli tunnistettavissa väitetysti loukkaavassa tuotteessa, koska huomioon otetaan yleisvaikutelma, tai johtuuko kyseisten kahden tuotteen samankaltaisuus kappaleen valmistamisesta vai itsenäisestä luomisesta, sillä suojan peruste on objektiivinen.

67. Tekijänoikeuksien loukkaamisen toteamiseksi asian käsittelevän tuomioistuimen on siis tutkittava, onko suojatun teoksen luovia elementtejä eli tekijän yksilöllisyyttä heijastavia ratkaisuja ilmentäviä elementtejä jäljennetty tunnistettavalla tavalla väitetysti loukkaavassa tuotteessa. Luovien elementtien jäljentäminen samantyyppisessä käyttöesineessä voi tietenkin johtaa myös siihen toteamukseen, etteivät kyseisistä kahdesta tuotteesta saatavat yleisvaikutelmat poikkea toisistaan. Tätä ei voida kuitenkaan pitää riittävänä tekijänoikeuksien loukkaamisen toteamiseksi, eikä tuomioistuimen pitäisi käytännössä edes ottaa tätä esille. Tekijänoikeuden alalla kahta teosta ei eroteta toisistaan yleisvaikutelman perusteella vaan niiden yksityiskohtien perusteella, jotka tekevät teoksista ainutlaatuisen yksilöllisiä.

Muiden tekijöiden huomioon ottaminen

68. Suojan laajuutta määritettäessä ratkaisevana tekijänä olevan omaperäisyysasteen huomioon ottamisesta on todettava ensinnäkin, että tällainen näkemys perustuu nähdäkseni mallilainsäädännön taustalla olevaan logiikkaan. Kyseisessä järjestelmässä sekä tuotteen suojakelpoisuutta että kyseisen suojan loukkaamista arvioidaan vertaamalla kyseisistä malleista saatavia yleisvaikutelmia, ja tässä vertailussa otetaan huomioon tekijän vapauden aste.[27] Yksilöllisyyden aste määrittää siis suojan laajuuden.

69. Tekijänoikeuslainsäädännössä tällaista logiikkaa ei kuitenkaan tarvita. Omaperäisyys ei määräydy siitä, miten suojattu teos eroaa muista tuotteista, vaan se on teokselle ominainen piirre, joka syntyy tekijän yksilöllisen kädenjäljen tuloksena. Kun teos on omaperäinen, sillä on suoja muun muassa luovien elementtien jäljentämistä vastaan riippumatta siitä, miten intensiivisesti tekijä on ilmaissut tätä luovuutta. Unionin tuomioistuin on todennut nimenomaisesti, että direktiiviin 2001/29 perustuvan suojan laajuus ei riipu tekijän käytettävissä olevan luomisvapauden asteesta, vaan se on näin ollen sama kaikilla kyseisen direktiivin soveltamisalaan kuuluvilla teoksilla.[28]

[24] Tuomio 16.7.2009, Infopaq International (C-5/08, EU:C:2009:465, 48 kohta).

[25] Ks. vastaavasti tuomio 29.7.2019, Pelham ym. (C-476/17, EU:C:2019:624, tuomiolauselman 1 kohta).

[26] Ks. direktiivin 98/71 9 artikla ja asetuksen N:o 6/2002 10 artikla.

[27] Mitä suurempi vapaus, sitä enemmän keskenään verrattavien mallien on poikettava toisistaan, jotta niistä saatavat yleisvaikutelmat ovat erilaiset.

[28] Ks. vastaavasti tuomio Cofemel, 35 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen.

70. Tätä näkemystä sovelletaan tietenkin sillä varauksella, että kun kyseessä on osittain tapahtunut kappaleen valmistaminen teoksesta, vain luovien elementtien jäljentäminen tunnistettavalla tavalla katsotaan tekijänoikeuksien loukkaamiseksi.[29] Tällaisen kappaleen valmistamisen kohdalla tekijänoikeuksien loukkaamisen toteamiselta ei voida kuitenkaan välttyä sillä perusteella, että muutoksia on tehty vain muihin kuin luoviin elementteihin.

71. Toiseksi toisiinsa verrattavien kahden tuotteen yhteisen inspiraationlähteen osalta kyseeseen voi tulla monia erilaisia tilanteita, mutta periaate säilyy samana: on tunnistettava havaittavissa oleva luovien elementtien jäljentäminen. Kun tuote, jonka suojaan vedotaan, muodostuu tunnetuista elementeistä ja vain elementtien sijoittelu on omaperäistä, tämän sijoittelun jäljentäminen loukkaa tekijänoikeuksia, kun taas pelkkä tunnettujen elementtien jäljentäminen ei näin tee. Jos kyseiset kaksi tuotetta perustuvat samaan tuotteeseen tai aiempaan malliin, vain uudet luovat elementit ovat jälkiperäisteoksessa omaperäisiä ja vain näiden uusien elementtien jäljentäminen loukkaa kyseistä teosta. Pelkästään se seikka, että noudatetaan samaa taiteellista suuntausta tai tyylilajia kuin aikaisemman teoksen tekijä, ei ole tietenkään loukkaamista, jos kyseisen teoksen luovia elementtejä ei ole jäljennetty.

72. Kolmanneksi samankaltaisen itsenäisen luomuksen mahdollisuudesta on todettava, kuten olen jo huomauttanut,[30] että taideteollisten teosten kohdalla tekijöiden luovuudelle jää suhteellisen vähän liikkumavaraa, joten tällainen mahdollisuus ei ole poissuljettu edes silloin, kun teos on jossain määrin omaperäinen. Asian C-580/23 taustalla olevassa pääasiassa Mio väittää erityisesti, että sen väitetysti loukkaava malli on suunniteltu itsenäisesti eikä se ole jäljennös Asplundin mallista. Jos ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin päätyy pääasiassa merkityksellisten seikkojen perusteella siihen tulokseen, että näin todella on, on sen todettava, ettei loukkausta ole tapahtunut. Kuitenkaan pelkkä samankaltaisen itsenäisen luomuksen mahdollisuus ei yksin oikeuta epäämään tekijänoikeussuojaa, jos todetaan, että luovia elementtejä on jäljennetty.

Vastaus kysymyksiin

73. Ehdotan siis, että asiassa C-580/23 esitettyihin kolmanteen ja neljänteen kysymykseen vastataan niin, että direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohtaa, 3 artiklan 1 kohtaa ja 4 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että tekijänoikeuksien loukkaamisen toteamiseksi asian käsittelevän tuomioistuimen on tutkittava, onko suojatun teoksen luovia elementtejä jäljennetty tunnistettavalla tavalla väitetysti loukkaavassa tuotteessa. Pelkästään sitä, etteivät kyseisistä kahdesta tuotteesta saatavat yleisvaikutelmat poikkea toisistaan, ei voida pitää riittävänä tällaisen loukkauksen toteamiseksi. Suojatun teoksen omaperäisyysasteen käsite ei ole merkityksellinen tässä arvioinnissa. Vaikka samankaltainen itsenäinen luomus ei loukkaa tekijänoikeuksia, pelkkä tällaisen itsenäisen luomuksen mahdollisuus ei kuitenkaan oikeuta tekijänoikeussuojan epäämiseen silloin, kun suojatun teoksen luovien elementtien jäljentäminen on todettu.

[29] Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 65 kohta.

[30] Ks. edellä tämän ratkaisuehdotuksen 58 kohta.

Ratkaisuehdotus

74. Kaiken edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa Svea Hovrätt Patent- och marknadsöverdomstolenin sekä Bundesgerichtshofin esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

1) Unionin oikeudessa mallilainsäädännön antaman suojan ja tekijänoikeuslainsäädännön antaman suojan välillä ei ole sellaista säännön ja sitä koskevan poikkeuksen välistä suhdetta, että tutkittaessa taideteollisten teosten omaperäisyyttä on asetettava tiukemmat vaatimukset kuin muiden teostyyppien tapauksessa.

2) Tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa 22.5.2001 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2001/29/EY 2 artiklan a alakohtaa, 3 artiklan 1 kohtaa ja 4 artiklan 1 kohtaa

   on tulkittava siten, että

   tuote, joka heijastaa tekijänsä yksilöllisyyttä ilmentämällä tekijän vapaita luovia ratkaisuja, on kyseisissä säännöksissä tarkoitettu teos (omaperäinen tuote). Luovia ratkaisuja eivät ole ratkaisut, jotka ovat erilaisten tekijää kyseisen tuotteen luomisen aikana sitoneiden rajoitteiden sanelemia, eivätkä myöskään ratkaisut, jotka on kyllä tehty vapaasti mutta joista ei ilmene tekijän yksilöllistä kädenjälkeä, joka tekisi kyseisestä tuotteesta ainutlaatuisen. Etenkään mahdollisuus valita luomistyön aikana vapaasti ratkaisuja ei synnytä olettamaa siitä, että ratkaisut ovat luovia. Sellaisia seikkoja, kuten tekijän tarkoitus luomisprosessin aikana, tekijän käyttämät inspiraationlähteet ja tunnettujen muotojen käyttäminen, samankaltaisen itsenäisen luomuksen todennäköisyys tai tuotteen saama tunnustus ammattipiireissä, voidaan ottaa huomioon arvioitaessa kyseisen tuotteen omaperäisyyttä. Nämä seikat eivät ole kuitenkaan missään tapauksessa ratkaisevia, vaan asian käsittelevän tuomioistuimen on varmistuttava itse siitä, että kyseessä on omaperäinen tuote, jotta se voi todeta, että tuotteella on tekijänoikeussuoja.

3) Direktiivin 2001/29 2 artiklan a alakohtaa, 3 artiklan 1 kohtaa ja 4 artiklan 1 kohtaa

   on tulkittava siten, että

   tekijänoikeuksien loukkaamisen toteamiseksi asian käsittelevän tuomioistuimen on tutkittava, onko suojatun teoksen luovia elementtejä jäljennetty tunnistettavalla tavalla väitetysti loukkaavassa tuotteessa. Pelkästään sitä, etteivät kyseisistä kahdesta tuotteesta saatavat yleisvaikutelmat poikkea toisistaan, ei voida pitää riittävänä tällaisen loukkauksen toteamiseksi. Suojatun teoksen omaperäisyysasteen käsite ei ole merkityksellinen tässä arvioinnissa. Vaikka samankaltainen itsenäinen luomus ei loukkaa tekijänoikeuksia, pelkkä tällaisen itsenäisen luomuksen mahdollisuus ei kuitenkaan oikeuta tekijänoikeussuojan epäämiseen silloin, kun suojatun teoksen luovien elementtien jäljentäminen on todettu.